

PREVODNI PREMIKI V BIVANJSKIH STAVKIH: O SAMOSTALNIŠKOSTI ANGLEŠČINE IN GLAGOLSKOSTI SLOVENŠČINE

V bivanjskih stavkih angleščina tipično grmadi informacije v okviru samostalniške zveze (psihološkega) osebka (*There is/are X*). Za slovenščino naj bi nasprotno veljalo, da v takšnih povedih uporablja predvsem glagolsko izražanje, vendar pa to doslej ni bilo prepričljivo empirično dokazano. Prispevek analizira prevodne premike, do katerih prihaja pri prevajanju bivanjskih stavkov iz angleščine v slovenščino, da bi tako preverili hipotezo o samostalniškosti angleščine nasproti glagolskosti slovenščine, tudi v smislu potencialnih sprememb skozi čas. Analizirane so skladijske in leksikalne spremembe v prevodu 200 primerov iz osmih različnih književnih del (izvirno objavljenih med letoma 1945 in 2013). Rezultati kažejo, da se pri prevajanju najpogosteje ohranja stavčna struktura z istim (psihološkim) osebkom in z uporabo glagola *biti*, pri čemer značilnosti izvirnega angleškega stavka (ali vsebuje razširitev ali ne) niso bistvene. Za ključna se izkažeta nadomeščanje neživih osebkov z živimi in pa nadomeščanje glagola *biti* s sorodnimi glagoli ali z glagoli, ki so idiomatsko povezani z bližnjimi samostalniki. Primerjava skozi čas nakazuje, da strategiji spreminjanja osebka in glagola nekoliko izgubljata na pomenu. Kontrastivna angleško-slovenska obravnava bivanjskih stavkov tako omogoča dodaten vpogled v skladijske značilnosti obeh jezikov in v spremembe v prevodni praksi.

Ključne besede: angleščina, bivanjski stavki, kontrastivno jezikoslovje, slovenščina, prevajanje

Uvod

Raziskovanje besednega reda in sporočilne perspektive povedi ima bogato zgodovino tako v slovanskih kot neslovanskih jezikih, saj gre za pomembno področje v raziskovanju sporočilne vrednosti jezikovnih enot in razporejanja informacij v besedilu. Pričujoči prispevek¹ obravnava prevodne premike, do katerih prihaja pri

¹ Raziskava, na kateri temelji članek, je bila pripravljena v okviru raziskovalnega programa št. P6-0218, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

prevajanju bivanjskih stavkov iz angleščine v slovenščino. Medtem ko je tako za slovanske jezike kot za angleščino značilno, da v okviru členitve po aktualnosti tematsko vlogo v stavku, tj. vlogo izhodišča sporočila, prototipično prevzema osebek (Firbas 1992; Mathesius in Vachek 1975; Toporišič 1982, 2004; Žele 2018; Halliday in Matthiessen 2013),² pri bivanjskih stavkih tu pride do odmika, saj je ravno osebek nova informacija, ki naravno zavzema rematsko pozicijo v zadnjem delu stavka.³ Zaradi različne narave besednega reda v angleščini in slovenščini tako pri prevajanju bivanjskih stavkov prihaja do zanimivih prevodnih premikov, ki omogočajo dodaten vpogled v skladijske značilnosti obeh jezikov (Limon 2015, prim. 2002).

Bivanjski stavki v angleščini in slovenščini

Kontrastivne raziskave bivanjskih stavkov pogosto izhajajo iz dela Johna Haimana (1974), ki na podlagi zamisli Perlmutterja (1971) razlikuje med dvema tipoma jezikov, tipom A in tipom B. Jeziki tipa A mesto logičnega osebka, ki je premaknjen z začetne pozicije v stavku, zapolnijo z nenavezovalnim zaimkom (*dummy pronoun*), jeziki tipa B pa ne potrebujejo takšne zapolnitve. V angleščini, ki sodi v tip A, so bivanjski stavki primer skladijskega vzorca z nenavezovalnim zaimkom *there*. Slovenščina po drugi strani sodi v tip B, zato zapolnitev izvirnega (v tvorbeno-pretvorbenem pojmovanju) oziroma prototipičnega (v širšem smislu) osebkovega mesta na začetku stavka ni nujna. Razliko jasno vidimo na naslednjem primeru iz vzporednega korpusa EUROPARL7 (Koehn 2005):

- [1a] *Last but not least, there is a desire to radically change how the Transnistrian problem is being negotiated.*
- [1b] *Obstaja pa tudi želja po radikalni spremembi načina, kako reševati pridnestrski problem.*

Ta razlika med jezikoma je povezana z (relativno) prostim besednim redom v slovenščini v primerjavi s pretežno rigidnim stalnim besednim redom v angleščini. Herrity (2000: 334) v slovenščini opisuje besedni red povedek–osebek kot zatrditev obstoja in relevantnosti novega referenta, ki nato tipično prevzame funkcijo teme v naslednji povedi. V angleščini to preprosto ni možno: da lahko ustvarimo zeleno informacijsko strukturo, se moramo zateči k bivanjski strukturi z *there* (prim. Rojko 1998: 66). Nekateri avtorji (npr. Quirk idr. 1985; Breivik 1989; Klinar 1998) med bivanjske zgradbe v angleščini štejejo tudi stavke brez *there*, če je na prvem mestu namesto osebka drug element in bi stavek lahko vključeval *there*,

² Zanimiva je raziskava Kunst-Gnamuš (1989), ki ugotavlja, da govorci slovenščine v primerih, kjer prihaja do sovpadanja različnih sklonskih oblik (npr. *Tigra sta ubila človeka*), začetno mesto v stavku povezujejo z osebkovno vlogo.

³ Do zanimivih odmikov in sprememb na ravni besednega reda oz. členitve po aktualnosti pride tudi pri prevajanju drugih tipov stavkov, npr. polstavkov iz angleščine (npr. Milojević Sheppard 1992), kot tudi iz francoščine v slovenščino (npr. Mezeg 2020, 2021).

npr. *In the garden (there) was a sundial* (Quirk idr. 1985: 1410). Na drugi strani imamo tudi nekatere, sicer manj številne slovníčarje (npr. McNally 2011), ki pojmujejo bivanjske zgradbe strogo kot kombinacijo *there* + glagol *be* in izključujejo primere z drugimi glagoli, npr. *There exist a number of similar medieval crosses in different parts of the country* (Quirk idr. 1985: 1408). Zelo znana je Milsarkova (1974) klasifikacija bivanjskih stavkov, ki jih deli na ontološke (»gole«, to je brez razširitve in izražajo samo obstoj), krajevne (imajo razširitev, ki izraža lokacijo v prostoru ali času), opisne (z deležniško, deležijsko ali pridevniško razširitvijo) in glagolske (z drugim glagolom namesto *be*).

V dosedanjih angleško-slovenskih kontrastivnih raziskavah se je veliko omenjalo vprašanje glagola. Klinar (1996: 193) kot ključno razliko vidi samostalniško usmerjenost angleščine v primerjavi z bolj glagolsko usmerjeno slovenščino in meni, da angleščina rada »uporablja samostalnike, kjer ima slovenščina raje pridevnike, glagole ali (idiomatske) zveze.« Kot tipično tako vidi ustreznico med pomenom angleškega samostalnika in vzporednega slovenskega glagola (Klinar 1996: 170):

[2a] *Everyone is pleased to see the emergence of new self-governing nations in Africa.*

[2b] *Vsi se veselimo, ko vidimo, da v Afriki nastajajo nove neodvisne države.*

Bivanjski stavki so vsekakor primer strukture, kjer angleščina tipično nagrnadi veliko količino informacij v okvir samostalniške besedne zveze, ki sledi glagolu in je po vsebini pravi oziroma psihološki osebek, pogosto z dodatnimi razširitvami, vendar ni samoumevno, da jo bo v slovenskem prevodu nadomestilo glagolsko izražanje. Kroflič (1994) analizira bivanjske stavke v poljudnoznanstvenih besedilih in na podlagi 250 angleških stavkov in njihovih slovenskih prevodov ter 250 slovenskih stavkov in njihovih angleških prevodov pride do zaključka, da pri prevajanju iz angleščine v slovenščino res pogosto prihaja do prevodnega premika, saj je v dveh od treh primerov (88 proti 44) glagol *be* preveden z drugim glagolom in ne z *biti*, čeprav je po drugi strani med originalnimi slovenskimi primeri takšnih z glagolom *biti* več kot vseh tistih z drugimi glagoli skupaj (77 proti 73). Ob tem je vredno izpostaviti, da so slovenski prevodi angleških bivanjskih stavkov v tej raziskavi vzeti iz samo treh del in da sta več kot dve tretjini prevodov delo iste prevajalke.

Hipotezo o samostalniškosti angleščine in glagolskosti slovenščine prek analize bivanjskih stavkov v namenskem korpusu petih angleških književnih del in njihovih slovenskih prevodov preverja Kavalir (2018). Rezultati nakazujejo, da slovenščina v primerjavi z angleščino na splošno daje prednost bolj uravnoteženi razporeditvi informacij v stavku. Razčlemba prevodov angleških bivanjskih stavkov z ozirom na prevodne premike, kot so sprememba stavčnega vzorca, izbira glagola in ohranjanje osebk, kaže na ključno razliko med jezicoma: medtem ko se v angleščini rado dogaja, da se velika količina informacij zgošča v posamezni

skladenjski enoti, predvsem v samostalniški zvezi (od tod ideja o samostalniškosti), so slovenski stavčni vzorci načeloma bolj naklonjeni enakomerni porazdelitvi pomena v stavku in v različnih stavčnih členih, kamor sodijo – poleg drugih – tudi glagolske zgradbe. Čeprav gre za literarna besedila, kjer bi morda pričakovali še več poudarka na bogatem besedišču, je v primerjavi z raziskavo Kroflič (1994) glagol *be* preveden z drugim glagolom (in ne *biti*) veliko manj pogosto, le v približno 40 % primerov.

S pričujočim prispevkom želimo natančneje pogledati dogajanje na tem področju in razširiti raziskavo Kavalir (2018), tako da bo analizirano gradivo zajemalo več različnih prevajalcev in omogočilo vsaj grobo primerjavo skozi čas.

Metodologija

Tabela 1 prikazuje izbrano gradivo v namenskem korpusu. Iz vsakega od osmih izbranih književnih del je analiziranih prvih 25 primerov bivanjskih stavkov z *there* (vključeni so primeri z drugimi glagoli namesto *be*, ne pa tudi primeri, kjer bi bivanjski *there* lahko bil prisoten, a ga dejansko ni). Dela so bila izbrana na takšen način, da se vsak avtor in vsak prevajalec pojavi samo enkrat; da si letnice izida izvirnika, kot tudi prevoda, sledijo približno na 10 let; da so zastopana različna angleška govorna področja in da sta tako med avtorji kot med prevajalci zastopana oba spola.

Angleški naslov	Avtor	Država avtorja	Leto izida	Slovenski naslov	Prevajalec	Leto izida
<i>The Narrow Road to the Deep North</i>	Richard Flanagan	Avstralija	2013	<i>Ozka pot globoko do severa</i>	Leonora Flis	2017
<i>The Curious Incident of the Dog in the Night-Time</i>	Mark Haddon	Velika Britanija	2003	<i>Skrivnostni primer ali Kdo je umoril psa</i>	Vasja Cerar	2004
<i>Postmortem</i>	Patricia D. Cornwell	ZDA	1990	<i>Obdukcija</i>	Boris Jukić	1998
<i>The Handmaid's Tale</i>	Margaret Atwood	Kanada	1985	<i>Deklina zgodba</i>	Miriam Drev	1990
<i>Burger's Daughter</i>	Nadine Gordimer	Južnoafriška republika	1979	<i>Burgerjeva hči</i>	Janko Moder	1987
<i>Slaughterhouse-Five</i>	Kurt Vonnegut	ZDA	1969	<i>Klavnica pet</i>	Branko Gradišnik	1980
<i>Things Fall Apart</i>	Chinua Achebe	Nigerija	1958	<i>Okonkvo</i>	Branko Avsenak	1964
<i>Animal Farm</i>	George Orwell	Velika Britanija	1945	<i>Živalska farma</i>	Boris Grabnar	1970

Tabela 1: Pregled gradiva za raziskavo

Glede na raziskovalno vprašanje so izvorni angleški bivanjski stavki analizirani glede na to, ali vsebujejo razširitev in kakšnega tipa je, pri čemer šteje kot razširitev vse, razen jedra in levih prilastkov stavčne zveze psihološkega osebkka. Kot razširitev šteje torej vse dodatno gradivo, ne glede na mesto v stavku, tako da bi *on one point* analizirali enako v stavku *On one point there was general agreement in There was general agreement on one point*. Prevodne ustreznice so analizirane v okviru naslednjih kategorij:

- ali izvirmik vsebuje glagol *be* ali drug glagol;
- ali je ohranjena stavčna struktura oziroma ali je (po smislu) ohranjen osebek bivanjskega stavka;
- ali je, kjer je osebek ohranjen, glagol preveden ali nadomeščen.

Prevodni premiki glede na tip bivanjskega stavka

Od 200 analiziranih primerov trije vsebujejo drug glagol in ne glagola *be*. V vseh treh primerih je stavčna struktura ohranjena in glagol preveden z leksikalno ustreznico, na primer:

[3a] *There remains a mirror, on the hall wall.*

[3b] *Preostane še stensko ogledalo na hodniku.*

Stavčna struktura z istim osebkom (po smislu) je ohranjena v 132 primerih (66 %), spremenjena pa v preostali tretjini primerov; v enem primeru je celotna poved preprosto izpuščena, kar kaže na spregled. Poleg treh primerov drugih glagolov je v 129 primerih z ohranjeno stavčno strukturo uporabljen glagol *be*, od tega je v 78 primerih (60 %) preveden z glagolom *biti* in v 51 primerih (40 %) z drugim glagolom; skupno je v slovenskih prevodih z ohranjeno stavčno strukturo glagol *biti* prisoten v 59 % in drugi glagoli v 41 %. Ti rezultati se zelo dobro ujemajo z rezultati raziskave Kavalir (2018) na pol manjšem vzorcu literarnih primerov⁴ in hkrati nekoliko odstopajo od razmerja med glagolom *biti* in drugimi glagoli v izvirnih slovenskih stavkih v poljudnoznanstvenih besedilih, ki so bili v raziskavi Kroflič (1994) prevedeni z angleško bivanjsko strukturo (51 % *biti*, 49 % drugi glagoli skupno).

Če najprej pogledamo, kako (in ali sploh) se razlikujejo slovenski prevodi v odvisnosti od strukturnih značilnosti angleškega izvirmika, je najprej opazno, da kar 144 od 200 primerov angleških bivanjskih struktur vključuje razširitev, 56 primerov pa je tako imenovanih golih bivanjskih stavkov. Glede na sistemske razlike med angleščino in slovenščino bi lahko pričakovali, da bo pri golih bivanjskih stavkih več prevodov s spremenjeno stavčno strukturo kot v primeru [4] in manj prevodov brez strukturnih sprememb kot v primeru [5]:

[4a] *There hadn't been much publicity.*

[4b] *Zadeve niso ne vem koliko oglašali.*

⁴ Del gradiva (60 primerov) se pojavlja v obeh raziskavah.

[5a] *There was a policewoman and a policeman.*

[5b] *Bila sta policaj in policajka.*

Čeprav primerjava v tabelah 2 in 3 pokaže, da pri golih bivanjskih stavkih nekoliko pogosteje prihaja do spremembe stavčne strukture oz. zamenjave osebkov in nekoliko manjkrat do prevajanja z drugim glagolom (samo za primere z glagolom *be* in ohranjeno stavčno strukturo v prevodu), razlika ni statistično značilna ($p < 0,05$).

	Ohranjena stavčna struktura (osebek)	Spremenjena stavčna struktura (osebek)	Skupaj
Goli bivanjski stavki	34 (62 %)	21 (38 %)	55
Bivanjski stavki z razširitvijo	98 (68 %)	46 (32 %)	144
Skupaj	132	67	199

Tabela 2: Spremembe stavčne strukture glede na tip bivanjskega stavka

	Prevod z glagolom <i>biti</i>	Prevod z drugim glagolom	Skupaj
Goli bivanjski stavki	21 (62 %)	13 (38 %)	34
Bivanjski stavki z razširitvijo	57 (60 %)	38 (40 %)	95
Skupaj	78	51	129

Tabela 3: Prevajanje glagola *be* glede na tip bivanjskega stavka

Narava in izvor uporabljenega glagola

Glede na Klinerjevo (1996: 170) tezo o vzporednicah med angleškimi samostalniki in slovenskimi glagoli je smiselno pogledati, kakšne vrste glagoli so uporabljeni kot prevod glagola *be*, kadar ni uporabljen glagol *biti*, in od kod izvirajo. Med primeri, ko je ohranjen isti (psihološki) osebek, se za zelo hvaležne izkažejo opisni bivanjski stavki (po Milsarkovi (1974) kategorizaciji) z deležniško ali deležniško razširitvijo, saj je slednja odličen vir za nadomestni glagol v slovenskem prevodu ([6]), podobno pa velja, če psihološkemu osebkov sledi oziralni odvisnik ([7]). V teh primerih ne moremo trditi, da bi bila slovenščina »bolj glagolska« od angleščine, saj samostalniški koncepti ostajajo samostalniški, pravzaprav se pri prevodu samo izpusti bivanjska struktura *there + be*.

[6a] *.../ and there were no longer so many left to carry the mantle for the POWs.*

[6b] *.../ poleg tega pa ni ostalo več veliko tistih, ki so imeli status nekdanjih vojnih ujetnikov.*

[7a] *And there were the occasional letters that had been coming to the house all her life.*

[7b] *In potem so ji skoz vse življenje tu pa tam prihajala pisma v hišo.*

Vsekakor se najdejo tudi primeri, ko glagol v slovenskem prevodu izvira iz samostalnika/samostalniške zveze ali kake druge prvine izvirnika, vendar jih je relativno malo. Med 132 primeri, ki načeloma ohranjajo isti osebek, najdemo dva takšna primera, enega z delitvijo psihološkega osebkca ([8]) in drugega z uporabo protipomenskosti skupaj z zanikanjem ([9]):

[8a] *There were only four dissentients /.../*

[8b] *Samo štirje so glasovali proti /.../*

[9a] *And even if there are people still in existence they will not see it /.../*

[9b] *Pa tudi če ljudje še ne bodo izumrli, tega nihče ne bo videl /.../*

Pri primerih, ko se osebek ne ohrani, pogosto ni mogoče vzpostaviti ekvivalence glagola s kakšno prvino izvirnika ([10]),⁵ zanje pa je značilna pogosta zamenjava izvirnega neživega psihološkega osebkca z živo osebo. To se zgodi zlasti v primerih, ko razširitev vsebuje primerno navezovanje (na primer *her* v primeru [11]), pogosto pa se ustrezen referent pritegne iz širšega sobesedila ([10]) ali pa gre za generično rabo v prvi, drugi ali tretji osebi (takšen je primer [12]). Pri tem je zanimivo, da je sam osebek običajno izpuščen in razviden le iz glagolske oblike. Glagol je nato smiselno dodan, npr. glagol svojine *imeti*, ki po smislu nadomešča svojilni zaimek v primeru [11]. Prav glagol *imeti* je zelo pogost tudi sicer, na primer v oslavljenem ali modaliziranem pomenu ([12]).

[10a] *They can hit us, there's Scriptural precedent.*

[10b] *Udarci so dovoljeni, lahko bi se sklicevala na Svete spise.*

[11a] *From the side parting of her hair there was a strand that twirled counter to the lie of the rest /.../*

[11b] *Pri stranski preči je imela viher, ki ji je vrtinčil lase v nasprotno smer /.../*

[12a] *But now there was DNA profiling /.../*

[12b] *Zdaj imamo analizo DNK /.../*

Tudi v primerih, ko osebek ni ohranjen, glagol večkrat izvira iz razširitve v angleškem stavku: čeprav se spremeni stavčna vloga posameznih prvin, stavek ohranja vse sestavine z izjemo strukture *there + be*:

[13a] *There was an iron twig with two iron lovebirds perched upon it.*

[13b] *Na železni vejici sta čepeli železni papigici.*

⁵ V prvem delu povedi [10] je zanimiva uporaba ravno nasprotne strategije od tiste, ki jo opaža Klinar (1996), saj je za stavek v angleščini značilno glagolsko izražanje, v slovenščini pa pride do posamostaljenja.

Med 67 primeri, kjer osebek ni ohranjen, je skupno devet primerov, ko slovenski glagol izvira iz angleškega samostalnika, na primer:

[14a] /.../ *and there was a scattering of the glitter over her cut gown as well.*

[14b] /.../ *prav tako so bile iskrice raztresene po razparani halji.*

[15a] *There hadn't been much publicity.*

[15b] *Zadeve niso ne vem koliko oglašali.*

Podobno kot v raziskavi Kavalir (2018) sta ključni strategiji pri nadomeščanju glagola *be* z drugim glagolom, ki sam po sebi ne izvira iz angleškega besedila, dve. Na eni strani imamo (približne) sopomenke glagola *biti* skupaj z začetno ali končno dovršnimi variantami (npr. *obstajati, ostati, preostati, nastati, zgoditi se, priti do, pokazati se*; primer [16]), pogosto v oslavljeni ali ekspresivni rabi (npr. *stati, najti se, tičati*; primer [17]).

[16a] *And sometimes the slicer is not working fast enough but the bread keeps coming and there is a blockage.*

[16b] *Včasih se rezalnik pokvari in ustavi, kruh pa še kar naprej prihaja po tekočem traku in pride do zastoja.*

[17a] *Near the gateway there are some lanterns /.../*

[17b] *V bližini prehoda stoji nekaj svetilk /.../*

Na drugi strani so glagoli, ki se po vsebini navezujejo na pomen samostalnika v vlogi osebkov in pogosto z njim tvorijo kolokacijo. Kot potrjuje vpogled v korpus Gigafida 2.0,⁶ sta takšna primera [18] in [19]; seveda pa je veliko tudi primerov, ko gre za pomensko kombinacijo, ki sicer v jeziku ni zelo pogosta (na primer [20]).

[18a] *Then there was perfect silence.*

[18b] *Zatem je zavladal molk.*

[19a] /.../ *there was a loud report accompanied by the wail of his wives and children.*

[19b] /.../ *razlegel se je grom in vreščanje žena in otrok.*

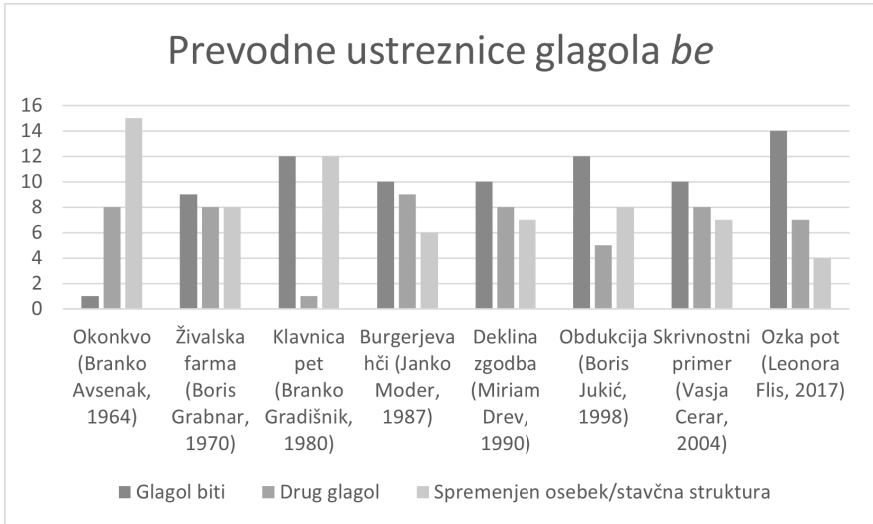
[20a] *There was old sex in the room and loneliness /.../*

[20b] *Prostor je bil prežet s spolnostjo in osamelostjo /.../*

⁶ Iskanje v okolici 5 levo, 5 desno da naslednje rezultate: *zavladati* kot kolokacija besede *molk* – logDice = 7,153; LL = 1.488,718; MI³ = 23,650; *razleči* kot kolokacija besede *grom* – logDice = 5,936; LL = 120,359; MI³ = 17,422.

Razlike med deli, prevajalci in obdobji

Glede na postavljena raziskovalna vprašanja je zanimivo pogledati, kako se delež posameznih prevajalskih strategij razlikuje glede na posamezno delo, prevajalca in obdobje, ko je bil pripravljen prevod, pri čemer teh kategorij na načelni ravni ni mogoče ločiti med sabo, saj bi za to potrebovali večji vzorec.

Slika 1: Prevodne ustreznice glagola *be*

Kot kažeta sliki 1 in 2, so razlike v prisotnosti posameznih kategorij velike, lahko pa vendarle zasledimo nekaj trendov. Opazna je postopno manjša raba povsem spremenjenih stavčnih struktur. Te so posebno pogoste v najzgodnejšem od obravnavanih prevodov iz leta 1964, ki se mestoma približa tako imenovanemu prostemu prevodu; morda lahko to pripišemo splošnemu premiku v prevajalskih strategijah od ciljno k izhodiščno usmerjenemu prevodu oziroma od podomačevanja k potujčevanju (prim. Kearns 2011). Tudi znotraj te kategorije so opazne razlike v tem, do kakšne mere je stavčna struktura spremenjena, od primerov, ko se spremeni tudi pomen ([21]), do takšnih, kjer gre za spremembo osebkov brez večjih pomenskih premikov ([22]).

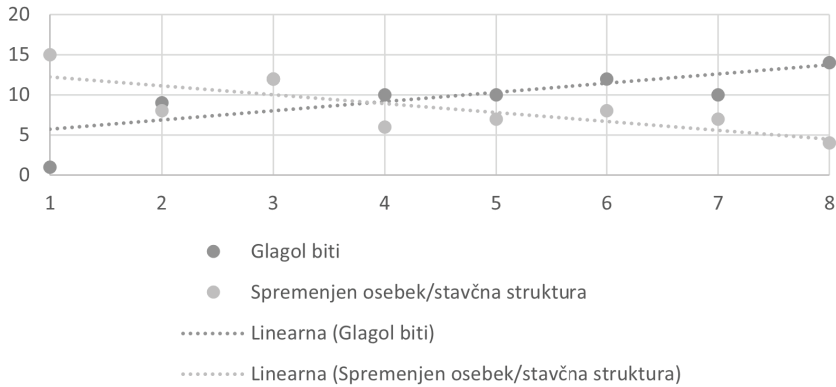
[21a] *The contest began with boys of fifteen or sixteen. There were only three such boys in each team.*

[21b] *Dvoboj so pričeli fantje petnajstih in šestnajstih let, po trije v vsaki skupini.*

[22a] *After that he couldn't sleep, and there were noises in his head.*

[22b] *Posihmal ni mogel spati in v glavi je slišal glasove.*

Trendni črti rabe glagola *biti* in spremembe stavčne strukture

Slika 2: Trend rabe glagola *biti* in spreminjanja stavčne strukture (linearna regresija)

Po drugi strani je iz slik 1 in 2 opazen trend, da se s časom viša delež prevodov z glagolom *biti*. Tu se pojavlja vprašanje, ali gre za drugo plat iste medalje, da se torej prevajalci bolj držijo struktur, ki so prisotne v izvorniku – zvestoba slogu avtorja – ali pa tu ne gre toliko za spremembo prevajalske strategije kot za dejansko jezikovno spremembo in so zgradbe z glagolom *biti* postale na splošno sprejemljivejše, morda tudi pod vplivom angleščine.

Posebno zanimiv primer predstavlja slovenski prevod dela *Things Fall Apart*, ki je bil najprej objavljen leta 1964 z naslovom *Okonkvo*, leta 2007 pa je bil ponovno izdan pod novim naslovom *Razpad*. Čeprav je v poznejši izdaji (označeni v kolofonu kot »dopolnjeni ponatis prevoda iz leta 1964«) naveden isti prevajalec, je prevod marsikje spremenjen. Med 25 primeri bivanjskih stavkov, ki so zajeti v raziskavo, sta v primerjavi z zgodnejšo izdajo ([23b] in [24b]) dva prevoda iz leta 2007 ([23c] in [24c]) strukturno bistveno drugačna, in sicer prav v smislu večje zvestobe izvorniku in rabi glagola *biti*.⁷

[23a] *He did not inherit a barn from his father. There was no barn to inherit.*

[23b] *Po očetu ni podedoval skednja, ker ga pač ni imel.*

[23c] *Po očetu ni podedoval kašče. Nobene kašče namreč ni bilo.*

[24a] *The contest began with boys of fifteen or sixteen. There were only three such boys in each team.*

[24b] *Dvoboj so pričeli fantje petnajstih in šestnajstih let, po trije v vsaki skupini.*

[24c] *Dvoboj so pričeli fantje petnajstih in šestnajstih let, v vsaki skupini so bili le trije.*

⁷ Dodana je tudi manjkajoča poved, ki v prvem objavljenem prevodu ni prevedena, prav tako z ohranjeno stavčno strukturo in glagolom *biti*.

Po prevajanju glagola *be* z drugim glagolom (*ne biti*) v slovenščini izstopa prevod *Klavnice pet* iz leta 1980 z enim samim zgledom, medtem ko imata časovno najbližji izdaji iz let 1970 in 1987 veliko večji delež te prevajalske strategije; potrebna bi bila dodatna raziskava, da bi lahko ugotovili, ali gre za vpliv individualnega sloga prevajalca ali pa so morda na delu drugi dejavniki.

Zaključek

Predstavljeni rezultati ne pritrjujejo tezi o značilnem glagolskem izražanju v slovenščini v primerjavi s samostalniškostjo angleščine. Medtem ko je res, da je v angleških bivanjskih stavkih pomenska vsebina nakopičena v samostalniški zvezi psihološkega osebka, se pokaže, da pri prevodnih premikih, kjer se pojavljajo, ključni proces ni preoblikovanje samostalnikov v glagole, temveč nadomeščanje neživih osebkov z živimi in pa nadomeščanje glagola *biti* s sorodnimi glagoli ali z glagoli, ki so idiomatsko povezani z bližnjimi samostalniki. Primerjava skozi čas nakazuje, da obe strategiji, spreminjanje osebka in glagola, nekoliko izgubljata na pomenu in da dajejo sodobnejši prevodi pogosteje prednost ohranjanju izvornega osebka in glagola *biti*.

Navedene ugotovitve odpirajo številna nova vprašanja. Trende spreminjanja prevajalskih strategij bi bilo smiselno preveriti na večjem namenskem vzorcu, na primer z vključitvijo manjšega števila časovno razmejenih obdobj ter več prevodov in prevajalcev v posameznem obdobju. Ker se raziskava osredotoča zgolj na leposlovje, bi bilo zanimivo opraviti podobno analizo prevodov neleposlovnih besedil. Čeprav bi pričakovali, da bo pri prevajanju leposlovja v večji meri prihajalo do prevodnih premikov kot pri stvarni literaturi, primerjava z edino doslej opravljeno raziskavo poljudnoznanstvenih besedil (Kroflič 1994) namreč presenetljivo nakazuje nasprotno.

Ne glede na predstavljene trende rezultati kažejo, da je spreminjanje osebka in nadomeščanje glagola *biti* z drugimi glagoli pomembna prevajalska strategija, zato je zanimivo vprašanje, kaj je razlog za to. Opravljena raziskava kaže, da pri prevajanju tu ne gre za pretvarjanje samostalniških oblik v glagolske, temveč se pogosto v prevajalskem postopku glagoli preprosto dodajajo, pri čemer v enem delu (približki glagola *biti*) ne prispevajo veliko k pomenu stavka, v drugem delu pa prinašajo dodatne pomene in tvorijo idiomatske besedne zveze. V prvem primeru se postavlja vprašanje, kaj je razlog za to preferenco – ali gre morda za glasovno podobo stavka oziroma za tematsko–rematsko razporeditev informacij – in v drugem, ali gre s prevodoslovnega vidika za upravičeno strategijo, saj bi kljub drugačnim tipološkimi značilnostim angleščine avtor lahko v izvornik vključil drug glagol ali dodatne idiomatske elemente, pa se za to ni odločil.

Viri

- Achebe, Chinua, 1964: *Okonkwo*. Maribor: Obzorja. Prev. Branko Avsenak.
- Achebe, Chinua, 1994 [1958]: *Things Fall Apart*. New York: Anchor.
- Achebe, Chinua, 2007: *Razpad*. Ljubljana: Založba /*cf. Prev. Branko Avsenak.
- Atwood, Margaret, 1990: *Deklina zgodba*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Miriam Drev.
- Atwood, Margaret, 2010 [1985]: *The Handmaid's Tale*. London: Vintage.
- Cornwell, Patricia D., 1991: *Postmortem*. New York: Avon.
- Cornwell, Patricia D., 1998: *Obdukcija*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Boris Jukić.
- European Parliament Proceedings Parallel Corpus 1996–2011 EUROPARL7*: <https://www.statmt.org/europarl/>. (Dostop 5. 4. 2021.)
- Flanagan, Richard, 2013: *The Narrow Road to the Deep North*. London: Vintage.
- Flanagan, Richard, 2017: *Ozka pot globoko do severa*. Ljubljana: Beletrina. Prev. Leonora Flis.
- Gordimer, Nadine, 1987: *Burgerjeva hči*. Maribor: Obzorja. Prev. Janko Moder.
- Gordimer, Nadine, 2000 [1979]: *Burger's Daughter*. London: Bloomsbury.
- Haddon, Mark, 2004 [2003]: *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*. London: Vintage.
- Haddon, Mark, 2004: *Skrivnostni primer ali Kdo je umoril psa*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Vasja Cerar.
- Korpus pisne standardne slovenščine Gigafida 2.0*: <https://viri.cjvt.si/gigafida/>. (Dostop 5. 4. 2021.)
- Orwell, George, 1951 [1945]: *Animal Farm*. London: Penguin.
- Orwell, George, 1982: *Živalska farma*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije. Prev. Boris Grabnar.
- Vonnegut, Kurt, 1980: *Klavnica pet*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Branko Gradišnik.
- Vonnegut, Kurt, 2009 [1969]: *Slaughterhouse-Five*. New York: Dial Press.

Literatura

- Breivik, Leiv Egil, 1989: On the causes of syntactic change in English. Breivik, Leiv Egil in Jahr, Ernst Håkon (ur.): *Language Change: Contributions to the Study of Its Causes*. Berlin: Mouton de Gruyter. 29–70.
- Firbas, Jan, 1992: *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haiman, John, 1974: *Targets and Syntactic Change*. Haag: Mouton.
- Halliday, Michael A. K., in Matthiessen, Christian M. I. M., 2013: *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. London, New York: Routledge.

- Herrity, Peter, 2000: *Slovene: A Comprehensive Grammar*. London, New York: Routledge.
- Kavalir, Monika, 2018: Redistributing meaning: Translating English existential sentences into Slovene. Sicherl, Eva (ur.): *V družbi z jezikom in gorami: Zbornik ob jubileju Stanka Klinarja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 109–121.
- Kearns, John, 2011: Strategies. Baker, Mona in Malmkjær, Kirsten (ur.): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London, New York: Routledge. 282–285.
- Klinar, Stanko, 1996: Samostalnikost angleščine v primeri s slovenščino = (Noun-oriented tendency in English). Klinar, Stanko (ur.): *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino: Teorija in praksa slovensko-angleške kontrastivne analize*. Radovljica: Didakta. 149–193.
- Klinar, Stanko, 1998: O angleških eksistencialnih (bivanjskih) stavkih. *Mostovi* 32/1. 6–18.
- Koehn, Philipp, 2005: *EUROPARL: A parallel corpus for statistical machine translation*. Machine Translation Summit. 79–86.
- Kroflič, Darja, 1994: *Existential sentences in English and their translation into Slovene*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kunst-Gnamuš, Olga, 1989: Težave s stavčnočlenskim razločevanjem zaradi oblikovnega sovpadanja pomenskih in sklonskih razlik. *Jezik in slovstvo* 35/1–2. 15–24.
- Limon, David, 2002: Word order in Slovene and English. *Mostovi* 36/1. 45–52.
- Limon, David, 2015: Slovene and English word order from a translation perspective. Schlamberger Brezar, Mojca, Limon, David in Gruntar Jermol, Ada (ur.): *Contrastive Analysis in Discourse Studies and Translation = Analyse Contrastive de Discours et Traduction = Kontrastive Diskursanalyse und Translation*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 46–66.
- Mathesius, Vilém, in Vachek, Josef, 1975: *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis*. Haag: De Gruyter Mouton.
- McNally, Louise, 2011: Existential Sentences. Maienborn, Claudia, Klaus von Heusinger in Portner, Paul (ur.): *Semantics*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter. 1829–1848.
- Mezeg, Adriana, 2020: Definicija polstavka in njegova raba v sodobni prevodni slovenščini (na gradivu prevodov iz francoščine). *Slavistična revija* 68/2. 265–282.
- Mezeg, Adriana, 2021: L'apposition en français et en slovène: de la théorie à l'usage. *Vestnik za tuje jezike* 13/1. 51–65. DOI: 10.4312/vestnik.13.51-65.
- Milojević Sheppard, Milena, 1992: Polstavki v angleščini in slovenščini. *Vestnik* 26/1–2. 224–237.
- Milsark, Gary Lee, 1974: *Existential sentences in English*. Doktorsko delo. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Perlmutter, David M., 1971: *Deep and Surface Structure Constraints in Syntax*. New York: Holt.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech in Svartvik, Jan, 1985: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London, New York: Longman.
- Rojko, Neža, 1998: *Tipi angleških bivanjskih stavkov in njihovi ustrezniki v slovenščini*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Toporišič, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Žele, Andreja, 2018: O aktualnostnočlenitveni stavi v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 63/2–3. 59–73.

Translation shifts in existential sentences: On the nominal nature of English and verbal nature of Slovene

English existential sentences exhibit a tendency to condense information within the noun phrase, i.e. the (psychological) subject (*There is/are X*). Slovene, on the other hand, is supposed to be verb-oriented instead, even though such claims have not as yet been sufficiently empirically supported. The paper looks at translation shifts that occur when English existential sentences are translated into Slovene, to verify the hypothesis about the nominal nature of English vs. verbal nature Slovene, including in a temporal dimension. Syntactic and lexical changes are analysed across 200 examples of existential sentences from eight literary works (originally published between 1945 and 2013). The results indicate that the most common strategy is to keep the same clausal structure and (psychological) subject together with the verb *be*, and that the characteristics of the original English clause (whether it contains an expansion or not) are not particularly relevant. The key processes turn out to be replacing inanimate subjects with animate ones and replacing the verb *be* with similar verbs or with verbs that have an idiomatic link to an adjacent noun. Comparison across time suggests that the strategies of changing the subject and the verb are increasingly less important. The contrastive English-Slovene analysis of existential sentences thus reveals additional insights into the syntactic properties of the two languages and into the changing translation practices.

Keywords: English, existential sentences, contrastive linguistics, Slovene, translation